

ז'מי אמר שמואל הכי, והאמר שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין' – ע'
במובא לעיל (בדף סו. חוברת יז) בדיון האחרונים אם יכולת הגזלן לומר 'הרי שלך לפניך' תלויה לגמרי
בשאלה אם שינוי קונה, או אף אם שינוי אינו קונה, הלא מכל מקום נשתנה החפץ, ואי אפשר
להשיבו כמות שהוא. ומכאן כתבו להוכיח שכל שלא קנה, יכול להשיבו, שאל"כ מה מקשה
משמואל, הלא ניתן לומר שאף כי אינו קונה, אין יכול להשיב השברים, אלא מוכח דהא בהא תליא.
(עפ"י שו"ת אהי"ע ח"ג פב, א. וע' חדושי הגר"ח הלוי – גזילה ב, טו)

**(ע"ב) 'אקרי כאן זנשיא בעמך לא תאור' – בעושה מעשה עמך?' – כאן מדובר באדם
גזלן או במלוה ברבית שרוב עסקו בכך, כמו שכתבו בתוספות. ואולם מסוגית הגמרא
ביבמות (כב) יש להוכיח שאפילו בעבירה באופן אקראי, במזיד, הרי הוא בכלל 'אינו עושה מעשה
עמך'.**

והטעם, כיון שבידו לשוב בתשובה ולא שב – שוב אין זה בגדר אקראי. וכן כתב בספר יראים (קנו).
(עפ"י קובץ שיעורים).

אולם ב'פני יהושע' כאן מבואר שבאקראי אינו בכלל זה. (והביאו להלכה ה'פתחי תשובה' – יו"ד רמ סקט"ו.
אך אפשר שהם מיירו בסתמא שאין ידוע אם עשה תשובה, והרי אמרו 'אם ראית ת"ח... אל תהרהר...').
וכבר נחלקו הדעות בין הפוסקים, אם יש מצות כיבוד באב רשע. ושיטת הרמב"ם (ממרים ו) והשו"ע
(יו"ד רמ, יח) שחייבין. וכבר יישבו האחרונים שיטה זו עם סוגיתנו – ע' בית יוסף שם (ובט"ז). וב'פני
יהושע' הוסיף לתרץ שבאותו ענין עצמו שעבר – לכו"ע אין חייבין לכבדו. וע"ש הסבר נוסף.
(בקוב"ש שם האריך בדיני מי שאינו בכלל 'אחיך' בתורה ובמצוות, בשאר דינים – כגון איסור שנאה, הכאה, קללה,
ע"ש.

ויש לציין עוד: בבא מציעא נט; פיה"מ לרמב"ם – סנהדרין פרק חלק, ביסוד הי"ג; סמ"ק יו; שו"ת מהרי"ל קצו (רכד);
שו"ת חות יאיר סב; תומר דבורה ספ"ב; שו"ע הגר"ו – הל' אונאה וגניבת דעת, ל; תניא לב; אהבת חסד ג, ב).

דף צה

הערות ובאורים בפשט

**'תא שמע גזל בהמה והזקינה... ואי סלקא דעתך סבר רבי מאיר שינוי במקומו עומד,
אפילו בהמה נמי...' – ואין לומר ששם קנס רבי מאיר לשלם כשעת הגזילה, שאם כן, היה לו להשוות הדין גם
בעבדים. אבל אם שינוי קונה, מובן החילוק בין בהמה לעבדים, כי עבדים דינם כקרקע שאינה נקנית לגזלן.
אך לפי זה צריך באור מה שאמרו לאיכא דאמרי', מדאפיך רב ותני גזל פרה והזקינה עבדים והזקינה משלם כשעת
הגזילה דברי ר' מאיר – ודאי לרבי מאיר שינוי קונה. ומה ראייה, אפשר ששינוי אינו קונה וקנס ר"מ בהמה ובעבדים
שישלם כפי ערכם קודם שהזקינה?**

אלא י"ל, כיון שעל כרחנו צריך לומר שר"מ קנס באחד מן המקומות, ודאי דוחק הוא לומר שסובר ששינוי אינו קונה
(שלדעת רבא לעיל, אין שום תנא הסובר כן) וקנס בפרה והזקינה, מאשר לומר להפך, ששינוי קונה, וקנס בפרה וילדה.

(ע"ב) 'מאי לאו בעם הארץ, דלא ידע דקרקע נגזלת או אינה נגזלת...' – אף על פי ששם

הקרקע והפירות שייכים לנגזל, שהרי קרקע אינה נגזלת, וברשות בעליה היא הושבחה, ואינו דומה לנידוננו שקנאם הגזלן – מכל מקום מוכיח, כשם ששם קונסים את השוגג שלא יטול מהנגזל אפילו את דמי הוצאותיו בהשבחה, כדין כל יורד לשדה חברו ונטעה שלא ברשות, גם כאן בשוגג קנסו את הגזלן. (עפ"י הראשונים).

וכן יש להוכיח מהשוואת הגמרא נידוננו לשבח קרקע, שרבי מאיר קנס גם כאשר נתעברה אצל הגזלן וילדה, ולא רק כשהיתה מעוברת כשגזלה (מלחמות ה' – להרמב"ן, והקשה מכך על שיטת בעה"מ).

– וכשאמרו 'מאי לאו בעם הארץ' – היה אפשר לומר 'מאי לאו שלא ידע שהיא גזולה'. ואולם, לפי מה שכתבו התוס' (לעיל בסע"א. וכן מובא בשטמ"ק בשם הרא"ש), בשגגה כגון זו ודאי לא קנסוהו, ונוטל הוצאותיו מבעל הקרקע.

והרשב"א כתב, זו לשונו: 'שדרך התלמוד שהמקשה מרגיש במה שיכול המתרחץ לדחות, ומפני שבא התירוץ 'לא בתלמיד חכם', הקדים ואמר 'מאי לאו בעם הארץ', שאילו אמר 'מאי לאו בשאינו מכיר בה' היה המתרחץ צריך לומר: 'לא, בשמכיר ובתלמיד חכם'.

(וגם מילתא אגב אורחיה שמענו, שעם הארץ דינו כשוגג, ואין אומרים היה לו ללמוד, וכפי שהביא מכאן בתרומת הדשן – רטז).

ז'פשטנא מהא דאמר רב נחמן אמר שמואל שלשה שמין להן השבת...' – רבנו חננאל פרש (וכ"פ הראב"ד בהשגות) שפשוטו שדוקא אלו השלשה מעלין בדמים, אבל גזלן לא. והתוס' והרשב"א פרשו להפך, שהוא הדין לגזלן, ותנא ושייר (שהרי שייר גם אריס). וההוכחה בדרך 'קל וחומר', ומה לוקח או יתומים מעלין להם בדמים, גזלן לא כל שכן. (רשב"א)

ציונים וראשי פרקים לעיון

נחלקו הראשונים אם לידה וגזיזה מהוים שינוי גם כלפי הפרה והרחל (כך היא שיטת התוס' והרא"ש), או אין הם שינוי אלא כלפי הולד והגיזה, אבל הפרה עדיין ברשות בעליה (רמב"ן; רא"ה – מובא בנמו"י; וכ"כ שם בדעת רש"י; רמב"ם – גזילה ב.ו. ובדעת הראב"ד נחלקו האחרונים – ע' שעה"מ שם. וע' באריכות בחדושי ר' מאיר שמחה – להלן צו).

ולשיטה זו, הא דתנן 'משלם דמי פרה העומדת לילד' – לאו דוקא, אלא חייב להשיב את הפרה עצמה. (ראשונים).

והנה, הרמב"ם פסק כר' יהודה אליבא דרב פפא (וכן פסקו הר"ף והרא"ש). שהשבח לגזלן, אלא שהצריך תנאי נוסף – שנתיאשו הבעלים (קודם ההשבחה). והראב"ד השיג, וגם המ"מ תמה על טעם הדבר.

ויש לפרש טעמו, שכיון שסובר הרמב"ם ששינוי של גיזה ולידה אינו אלא בולד ובגיזות ולא בבהמה עצמה, אם כן יש מקום לכאורה לחייבו בתשלומין ככל שינוי דעלמא. ובשלמא לשיטת התוס' והרא"ש שקנה את הפרה עצמה, הרי השבח שייך לו ממילא, שהרי כל הגזלנים משלמין כשעת הגזילה, אבל אם הבהמה עדיין ברשות בעליה עומדת, היה לו להתחייב בדמי השבח?

ולכן כתב הרמב"ם שקדם לאותו שבח יאוש בעלים, ומבואר להלן בפרק עשירי, שגזלה שלאחר יאוש אינה מחייבת דמים, כל שהחפץ הגזול אינו בעין (הגם שאם היה בעין, יאוש כדי לא קנה, ומתחייב היה בהשבחה). ועל כן צריכים את שני הטעמים, השינוי נצרך כדי לקנות את הולד

והגיזה, והיאוש שקדם לשבח נצרך כדי לפוטרו מן התשלומין, כאמור. (עפ"י הגר"ה מבריסק. וע"ע בחזו"א – ב"ק יז, ט-יא שהאריך בבאור דברי הרמב"ם).

דף צו

הערות ובאורים בפשט

'האי מאן דגזל דיקלא מחבריה וקטליה, אע"ג דשדיא מארעא לארעא דידיה – לא קני. מאי טעמא, מעיקרא דיקלא מיקרי והשתא נמי דיקלא מיקרי' – יש לתמוה, והלא קרקע אינה נגזלת, וכן כל המחובר לקרקע, ואם כן, הרי הגזילה נעשית כשהעביר את הדקל הקצוץ לרשותו (וכמשתמע בפשטות מהלשון 'דשדיא מארעא לארעא דידיה'), ומה שייך כאן שינוי, הלא משעה שגזל לא נשתנית הגזילה?

וכתב החזון איש (ב"ק יז, טו) שמדובר כשאוחזו הדקל בידו, ובקציצה עצמה נעשה הקנין, ומוכח מכאן שאין צריך שהשינוי ייעשה לאחר הגזילה, אלא גם כשנעשה בבת אחת עם הגזילה – קונה. ואולם, דוקא אם אחז הדקל בידו, כאמור, אבל נפילת הדקל לבדה – אינה קנין, כמבואר בתוס' בבא-מציעא (ט. ולהלן צח.).

(וכן הוכיח מכאן בקובץ שיעורים, שגולן שעם הגזילה שינה – קנה. ועוד הוכיח מכאן בשו"ת דובב מישרים (ה"ג עב), ששינוי קונה אפילו בבית בעלים.

ולכאורה יש לתמוה מסתימת הדברים, שלא פרשו שאחזו בידו, והרי סתם קציצה – בנפילה.

ואפשר שזו כוונת הגמרא 'אף על גב דשדיא מארעא לארעא דידיה' – שאפילו בעת שקצו, השליך הדקל שיפול לרשותו, ('שדיא' – לשון השלכה) – ושינוי מצב הדקל בא בו זמנית עם קנין הגזילה. לאפוקי אם נפל לרשות בעלים, ורק אח"כ הביאו לרשותו, שלא היה כאן כלל מעשה של שינוי אלא קודם לגזילה, ברשות הבעלים).

'בעי רב פפא: נחלקה התימות מהו? תא שמע... נחלקה התימות נעשה כמי שנטלה ופסול' – רש"י ושאר הראשונים ז"ל פרשו שבעית רב פפא לענין שינוי נאמרה, והוכיחו שאין לשם לולב כשנחלקה תימותו. (ולא שהפסול מהוה סיבה המחייבת את דין השינוי, אלא להפך, סיבת פסול לקיחתו, מפני שנשתנה מברייתו – קובץ שיעורים).

(וזה דלא כדברי המהדיר לחד' הראב"ד, הר"ש אטלס, שנטה מדרך הראשונים, שסוגיא זו הובאה אגב גררא מדיני לולב).

(ע"ב) 'אמר ליה: סוף סוף גזילה הוא וקא הדרה בעינא, דתנן כל הגולנים משלמין כשעת הגזילה' – פרוש, אילו לא לקה בתורת גזילה אלא בתורת שכירות, יכולים היו הבעלים לתובעו כשיעור דמי שכירות, אם היה הצמד עשוי לשכר, כדין התוקף ספינתו של חברו ועשה בה מלאכה (להלן צז.). ואפילו אינו עשוי לשכר, חייב על כל פנים כדין זה הנהגה וזה חסר. ועתה שנטל בתורת גזילה, אין יכול לתובעו אלא הפחת, במידה וישנו, לפי שקניני-גזילה מקנים את החפץ לגולן הן לענין אחריות, והן לענין שאין לנגזל שותפות ברווחים או זכות ב'דמי שימוש'. (וע' קובץ שיעורים).